

РОЗДІЛ 8. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 377:006

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-61-201-208

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сумбаєва Л.П.

старший викладач кафедри управління фінансово-економічної безпеки, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: ludmilasp@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4514-8327>

ANALYSYS OF TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INSTITUTIONS PROFESSIONAL PRE-TERTIARY EDUCATION

Sumbayeva Liudmyla

senior lecturer of the department of financial and economic security management, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: ludmilasp@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4514-8327>

Анотація. У статті розглядається місце закладів фахової передвищої освіти у вирішенні питання забезпечення ринку праці кваліфікованими працівниками. Зазначається, що аналіз статистичних та оперативних даних функціонування даної ланки освіти є важливим для розуміння тенденцій її розвитку, потреб, які існують сьогодні, сутності проблем, що можуть вплинути на концепцію розвитку. Такий підхід дав би можливість оцінити об'єми роботи для подальшого вдосконалення зазначеної ланки освіти. Наголошено, що певний час проведення такого аналізу було достатньо затрудненим, оскільки не існувало системного підходу до збору інформації щодо діяльності виключно закладів фахової передвищої освіти. Наразі це стало можливим, оскільки з'явилися матеріали інтерактивного дашборду, підготовленого на основі організованого німецьким міжнародним агентством Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за підтримки Міністерства освіти і науки України збору анкет. Метою статті є аналіз статистичних та оперативних даних функціонування закладів фахової передвищої освіти, а також їх економічної безпеки. В статті систематизовано інформацію щодо співвідношення кількості закладів освіти зазначеної ланки по регіонах, проаналізовано контингент та його пропорційне співвідношення бюджетне замовлення-навчання за контрактом. Для цього з матеріалів було виокремлено статистику, яка стосувалася виключно закладів фахової передвищої освіти, тип закладу «Коледж» (дані були надані закладами освіти з двадцяти чотирьох областей України та міста Києва). В матеріалах статті розглянуто співвідношення кількості коледжів по областях, що дало можливість зробити висновок щодо більшої їх концентрації в промислових областях та центрах у порівнянні з аграрними регіонами. Проаналізовано кількісний склад закладів фахової передвищої освіти станом на січень 2020 року, виокремлено заклади фахової передвищої освіти, які мають найбільшу кількість контингенту здобувачів освіти, та заклади з найменшим контингентом, що дало можливість зробити порівняльний аналіз закладів фахової передвищої освіти одного регіону. Запропоновано систематизацію показників щодо контингенту і відповідно умовного розподілу закладів освіти даної ланки на сім категорій, що дало можливість отримати результати, які допомагають сформувати загальну картину щодо наповненості закладів фахової передвищої освіти та сформувати прогнози їх подальшого розвитку. Наголошується, що комплексний аналіз роботи закладів фахової передвищої освіти може стати інформаційною основою для подальшого розвитку системи професійної освіти на національному та регіональному рівнях та одним із факторів впливу на вирішення питання щодо фінансування окремих закладів освіти.

Ключові слова: система освіти, заклади фахової передвищої освіти, статистичні та оперативні дані функціонування закладів фахової передвищої освіти, джерела фінансування, контингент здобувачів освіти.

Формули: 0; рис.: 6; табл.: 1; бібл.: 5

Annotation. The article considers the place of institutions of professional higher education in solving the issue of providing the labor market with skilled workers. It is noted that the analysis of statistical and operational data on the functioning of this level of education is important for understanding the trends of its development, the needs that exist today, the essence of the problems that may affect the concept of development. Such an approach would make it

possible to assess the scope of work for further improvement of this level of education. It was emphasized that for some time such an analysis was quite difficult, as there was no systematic approach to collecting information on the activities of only institutions of professional higher education. This has now become possible with the publication of an interactive dashboard based on a questionnaire collection organized by the German international agency Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH with the support of the Ministry of Education and Science of Ukraine. The purpose of the article is to analyze statistical and operational data on the functioning of institutions of professional higher education, as well as their economic security. The article systematizes the information on the ratio of the number of educational institutions of this level by region, analyzes the contingent and its proportional ratio of the budget order-training under the contract. For this purpose, statistics related exclusively to vocational higher education institutions, type of "College" institution (data were provided by educational institutions from twenty-four regions of Ukraine and the city of Kyiv) were singled out from the materials. The materials of the article consider the ratio of the number of colleges by regions, which made it possible to draw a conclusion about their greater concentration in industrial regions and centers in comparison with agricultural regions. The quantitative composition of vocational higher education institutions as of January 2020 was analyzed, the vocational higher education institutions with the largest number of students and the smallest contingent were identified, which made it possible to make a comparative analysis of vocational higher education institutions in one region. The systematization of indicators on the contingent and, accordingly, the conditional division of educational institutions of this level into seven categories is proposed, which gave the opportunity to obtain results that help to form a general picture of the occupancy of professional higher education institutions and generate forecasts for their further development. It is emphasized that a comprehensive analysis of the work of vocational higher education institutions can be an information basis for further development of the vocational education system at the national and regional levels and one of the factors influencing the financing of individual educational institutions.

Key words: education system, institutions of professional higher education, statistical and operative data of functioning of institutions of professional higher education, sources of financing, contingent of applicants for education.

Formulas: 0; fig.: 6; tabl.: 1; bibl.: 5

Постановка проблеми. Заклади фахової передвищої освіти продовжують перебувати у стані реформування, а концепція їх подальшого розвитку у системі української освіти залишається одним із найактуальніших питань сьогодення. Тому виникає нагальна потреба в аналізі статистичних та оперативних даних їх функціонування, який допоможе оцінити об'єми роботи для подальшого вдосконалення зазначеної ланки освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системного підходу до збору інформації щодо діяльності виключно закладів фахової передвищої освіти довгий час не існувало. Певний період часу їх відносили до закладів вищої освіти й окрема аналітика не проводилася, а звітні статистичні форми носили роздроблений характер. Державна служба статистики України подає дані, розпочинаючи з 1990 року, в яких вказані кількісні показники об'єднані відразу стосовно коледжів, технікумів та училищ, а інформація на 2020-2021 рік навчальний рік взагалі відсутня. В січні 2020 року німецьке міжнародне агентство Deutsche Gesellschaft für Internationale

Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за підтримки Міністерства освіти і науки України організувало збір анкет, заповнених закладами професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти усіх регіонів України. На основі анкет створено інтерактивний дашборд, але сама інформація так і не була детально проаналізована.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз статистичних та оперативних даних функціонування закладів фахової передвищої освіти, а також їх економічної безпеки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Якісна освіта на сучасному етапі розвитку світової економіки продовжує швидкими темпами набувати статус одного з головних показників успішного репрезентування держави у міжнародній спільноті. Саме тому в період розбудови нової державності в Україні стільки уваги приділяється питанню реформування системи освіти. Назрів процес її глибокої трансформації від режиму закритого пострадянського функціонування до розвитку в глобальному конкурентному просторі[3]. В Законі України «Про освіту» зазначено, що

розвиток громадян, «які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству», «підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» стають метою освіти[1]. Таке бачення потребує від закладів освіти нових підходів у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які, в першу чергу, задовольнили б потреби сучасної ринкової економіки України.

Важливе місце у вирішенні питання забезпечення ринку праці займають заклади фахової передвищої освіти, оскільки їхнім завданням є формування і розвиток особи, яка буде готова виконувати виробничі завдання підвищеної складності, здійснювати обмежені управлінські функції, для чого потрібно володіти знаннями положень і методів відповідної науки[1]. Інакше кажучи, мова йде про середню ланку персоналу абсолютно всіх підприємств, установ, закладів тощо, якість підготовки якої в багатьох питаннях вирішує ефективність функціонування абсолютно всіх об'єктів господарювання. Тому важливо на даному етапі забезпечити повноцінне й ефективне функціонування фахової передвищої освіти як невід'ємного складника системи освіти в цілому.

Аналіз статистичних та оперативних даних функціонування закладів фахової передвищої освіти є важливим для розуміння тенденцій їх розвитку, потреб, які існують сьогодні, сутності проблем, що можуть вплинути на концепцію їх розвитку. Такий підхід дає можливість оцінити об'єми роботи для подальшого вдосконалення зазначеної ланки освіти.

Довгий час проведення глибокого аналізу було достатньо складним процесом, оскільки не існувало системного підходу до збору інформації щодо діяльності виключно закладів фахової передвищої освіти (їх відносили до закладів вищої освіти й окремо аналітика

не проводилася), а звітні статистичні форми носили роздроблений характер. В січні 2020 року німецьке міжнародне агентство Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за підтримки Міністерства освіти і науки України організувало збір анкет, заповнених закладами професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти усіх регіонів України. Результати анкет були представлені у вигляді інтерактивного дашборду[4].

З метою систематизації інформації, яка стосується виключно діяльності закладів фахової передвищої освіти, а саме щодо співвідношення їх кількості по регіонах, контингенту, виокремимо з матеріалів статистику, яка стосується виключно закладів фахової передвищої освіти, тип закладу «Коледж». Зауважимо, що дані показники мають певну похибку, оскільки приватні навчальні заклади проходили дане опитування не в обов'язковому порядку, але вона буде надто мінімальною, щоб вплинути на якісний показник кінцевого результату.

Всього анкетні дані надали 477 коледжів з 24 областей України та 29 коледжів Києва. Спочатку розглянемо співвідношення кількості коледжів по областях. Якщо говорити щодо пропорційності розташувань закладів фахової передвищої освіти, то слід відзначити їх більшу локальність в промислових областях та центрах у порівнянні з аграрними (рис.1). Спостерігається також вагомий вплив чинника економічного розвитку регіону.

Лідерами по кількості ЗФПО є Дніпропетровська, Львівська, Харківська області та Київ. Найменшу кількість мають Черкаська та Херсонська області.

Якщо говорити про порівняння кількості ЗФПО з урахуванням регіонального розташування, то слід відзначити їх значне скупчення у західній та центральній Україні у порівнянні з північною, східною та південною (рис.2).

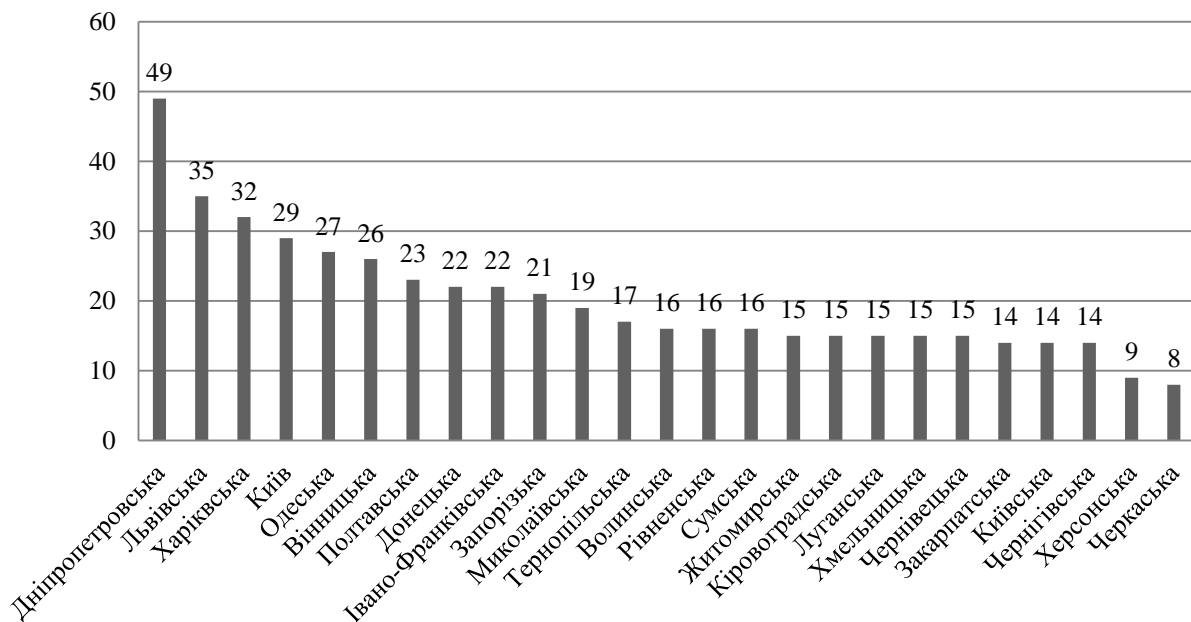

Рис. 1. Співвідношення кількості коледжів по областях

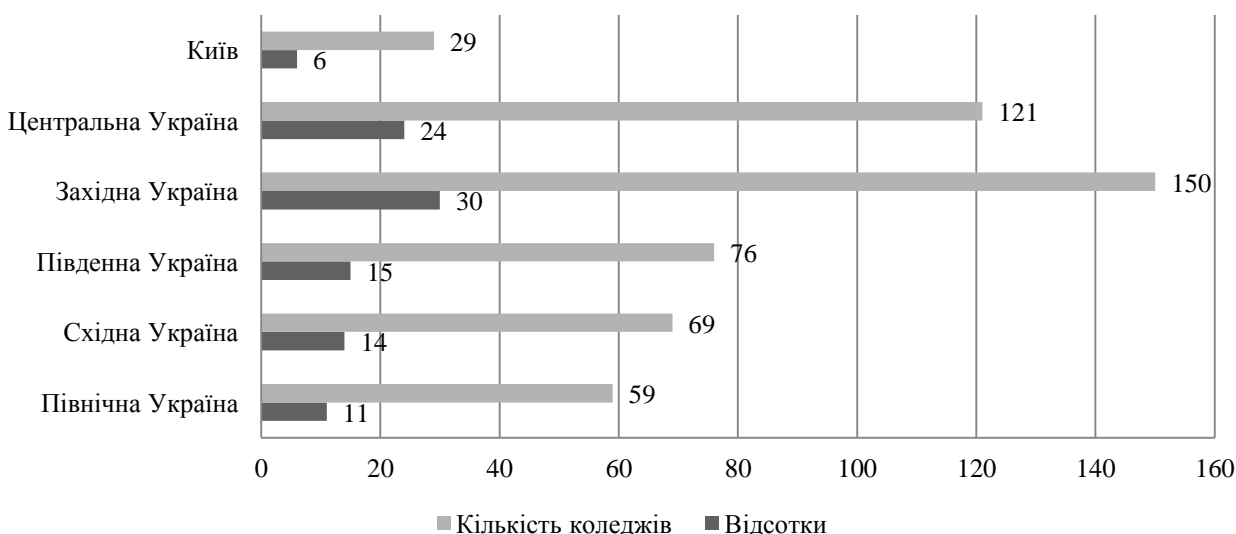

Рис. 2. Співвідношення кількості коледжів по регіонах

Оскільки основним джерелом у фінансуванні закладів фахової передвищої освіти залишається виділення коштів з державного та місцевого бюджетів важливим фактором стабільного розвитку навчальних закладів залишається кількість здобувачів освіти, які у ньому навчаються. Кількість контингенту стає запорукою самого існування закладів фахової передвищої освіти. Саме тому сьогодні активно ведуться дебати щодо необхідної кількості слухачів, за якої заклад збереже

свою ліцензію, та створення Центрів професійної освіти, які б об'єднали декілька існуючих самостійно, але нерентабельних закладів. Використовуючи дані комплексного аналізу, ми можемо проаналізувати кількісний склад закладів фахової передвищої освіти станом на січень 2020 року. При цьому ми можемо виокремити заклади фахової передвищої освіти, які мають найбільшу кількість контингенту, та заклади з найменшим контингентом, що дає можливість

співставити відмінності між ЗФПО одного регіону.

До п'ятірки лідерів по кількості здобувачів освіти входять наступні заклади: Київський державний коледж туризму та готельного господарства, у якому навчаються 2 411 осіб (м. Київ); Одеський морехідний коледж рибної промисловості імені Олексія Солянки – 2 367 осіб (Одеська область); Запорізький авіаційний коледж ім. О.Г. Івченка – 2 160 осіб (Запорізька область); Технічний коледж Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя – 1 973 особи (Тернопільська область); Волинський коледж Національного університету харчових технологій – 1 872 особи (Волинська область). При цьому існують заклади, які в анкетах зазначили повну відсутність здобувачів на момент її заповнення. Це Олександрійський політехнічний коледж (Кіровоградська область) та Товариство з обмеженою відповідальністю «Політико-правовий коледж «АЛСКО» (м. Київ). До п'ятірки закладів з найменшою кількістю контингенту також ввійшли Коледж при Житомирському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом» (Житомирська область), який зазначив одну особу, Калуський коледж культури і мистецтв – шість осіб (Івано-Франківська область), Луцький коледж вищого навчального закладу "Відкритий міжнародний університет людини "Україна" (Волинська область), який зазначив 15 осіб.

Якщо систематизувати показники і умовно розподілити заклади фахової

передвищої освіти на сім категорій, взявши за основу кількість контингенту за наступними параметрами:

- навчається від 2 000 і більше осіб;
- навчається від 1 500 до 2 000 осіб;
- навчається від 1 000 до 1 500 осіб;
- навчається від 500 до 1 000 осіб;
- навчається від 300 до 500 осіб;
- навчається від 100 до 300 осіб;
- навчається від 0 до 100 осіб.

То отримуємо результати, які допомагають сформуванню загальної картини щодо наповненості закладів фахової передвищої освіти (табл.1).

Якщо перевести показники у проценти, то можна визначити, які ЗФПО на сьогоднішній день превалюють у нашій системі освіти (рис. 3). Таким чином ми бачимо, що найбільша складова (40,51%) належить закладам фахової передвищої освіти, які мають контингент у спектрі від 0,5 тисяч осіб до 1 тисячі. Найменшу частку складають заклади, які мають кількість здобувачів від 2 тисяч і більше. За умови якщо буде прийнято рішення щодо мінімальної кількості контингенту у 300 осіб під загрозою існування опиняться 85 закладів. Якщо ж стартовою цифрою стане 500 здобувачів, то кількість таких закладів становитиме 234.

У ситуації, яка сьогодні складається навколо фінансування закладів фахової передвищої освіти, зрозумілою стає підвищена зацікавленість адміністрацій навчальних закладів, які знаходяться на повному фінансуванні за рахунок бюджетів державного та регіонального рівнів, у прийнятті якомога більшої кількості осіб, які отримуватимуть освітні послуги за контрактом.

Таблиця 1

Зведена інформація щодо загальної картини наповненості закладів фахової перед вищої освіти

Кількість контингенту	Кількість закладів фахової передвищої освіти
від 2 000 і більше осіб	4
1 500 до 2 000 осіб	9
від 1 000 до 1 500 осіб	54
від 500 до 1 000 осіб	205
від 300 до 500 осіб	149
від 100 до 300 осіб	77
від 0 до 100 осіб	8

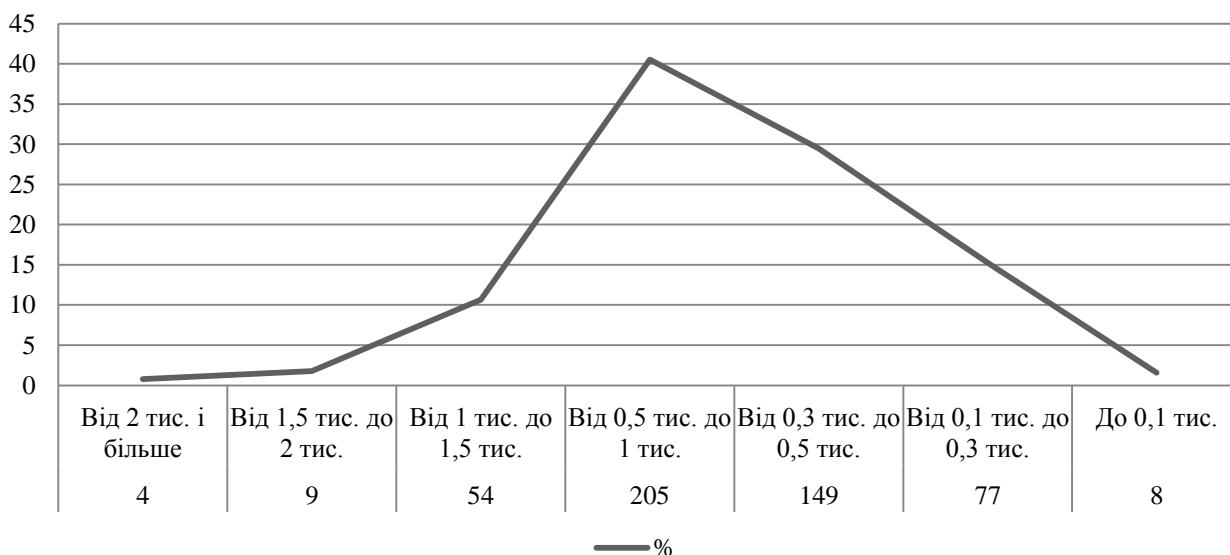

Рис.3. Процентне співвідношення кількості коледжів і контингенту

Проаналізуємо статистичні дані щодо обсягів набору на контрактну форму навчання в Україні по регіонах у 2019 році, які ми можемо отримати із зазначеного вище анкетування, проведеного німецьким міжнародним агентством Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH та даних з ЄДЕБО. При цьому потрібно

враховувати, що серед коледжів, які проходили анкетування, є приватні навчальні заклади. Співвідношення кількості здобувачів, які вступили на навчання на бюджетні місця і тих, які розпочали навчання на основі контрактів по Україні в цілому складає 94,89% до 5,11% (рис.4).

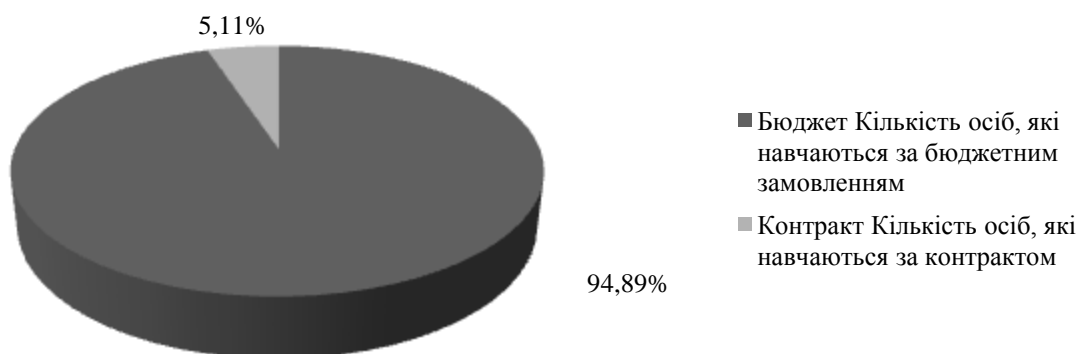

Рис. 4. Співвідношення кількості здобувачів відповідно до форми фінансування навчання

Найвищі показники по кількості контингенту, який отримує освітні послуги за контрактом, у 2019 році продемонстрували коледжі Києва – 51,26% від загальної кількості здобувачів освіти, Одеської області – 47,45%, Миколаївської області – 44,03%, Хмельницької області – 43,08% та Закарпатської області – 42,90%.

Останні три позиції займають коледжі Луганської – 14,09%, Сумської – 17,46%, Донецької – 20,13% областей (рис.5). Особливості ситуації, яка сьогодні складається в Луганській і Донецькій областях, однозначно впливають на ці показники.

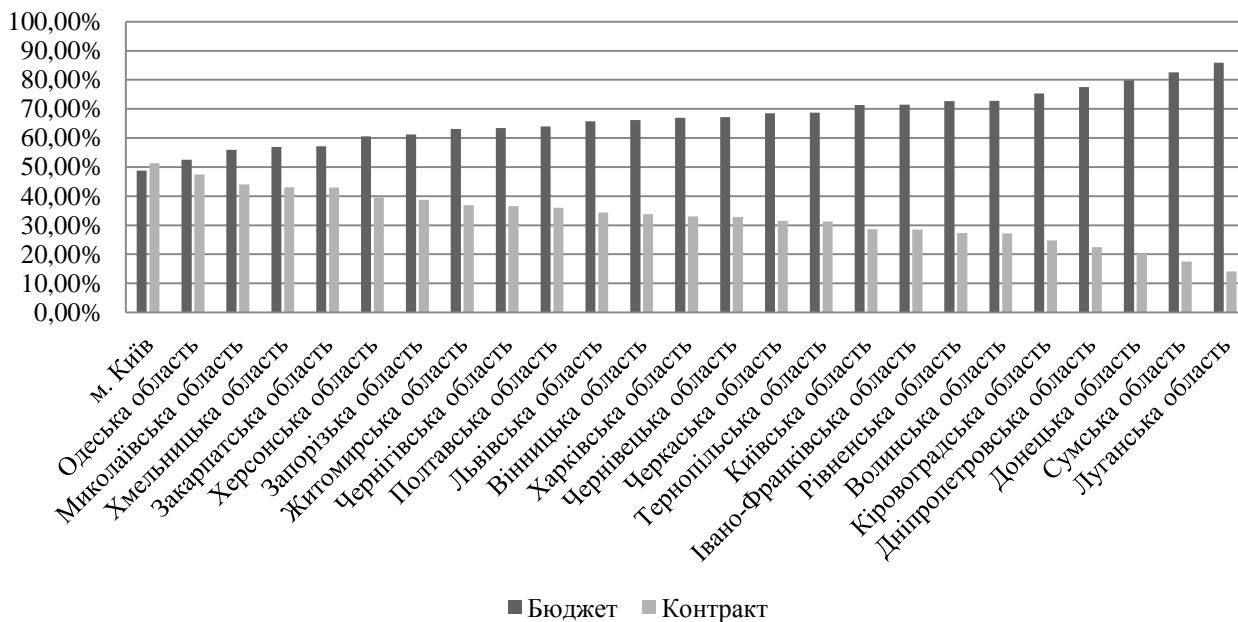

Рис. 5. Співвідношення обсягів набору на бюджетні місця і за контрактом по областях (на основі даних з ЄДЕБО)

Таким чином, ми маємо лідерів по кількості осіб, які навчаються на контрактній основі:

- м. Київ – 11 622 особи;
- Одеська область – 8 660 осіб;
- Львівська область – 6 754 особи
- Дніпропетровська область – 5 970

осіб;

- Харківська область – 5 743 особи.

Хоча при цьому слід зазначити – у процентному співвідношенні частка фінансових надходжень з бюджету у цих регіонах суттєво відрізняється (рис. 6).

Рис. 6. Співвідношення надходження коштів з бюджету і від контрактів

Висновок. Комплексний аналіз роботи закладів фахової передвищої освіти, здійснений на основі анкет від міжнародного агентства Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH та на основі Єдиної державної електронної бази з питань освіти може стати інформаційною основою для подальшого розвитку системи професійної освіти на національному та регіональному рівнях та одним із факторів впливу на вирішення питання щодо фінансування окремих закладів освіти. Таке дослідження стане в нагоді і для реалізації рекомендацій, зазначених у листі Міністерства освіти і науки України «Щодо формування пропозицій обсягу прийому та випуску фахівців з вищою та фаховою передвищою освітою на 2020 рік» [5], в якому йдеться про узгодження формування конкурсних пропозицій обсягу прийому за державним замовленням з обласними (Київською міською) державними адміністраціями та регіональними центрами зайнятості.

Література:

1. Закон України «Про освіту» 2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Закон України «Про фахову передвищу освіту» 2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

3. Освіта в Україні: базові індикатори (інформаційно-статистичний бюлетень). URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf>.
4. Аналіз діяльності регіональних систем професійної освіти (2020). URL : http://opendata.iea.gov.ua/zpto_audit_2020.
5. МОНУ. Обсяги державного замовлення 2020. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/vstupna-kampaniya-2020/derzhavne-zamovlennya-2020>.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine “About education”, retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine “About professional higher education”, retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.
3. Education in Ukraine: basic indicators (information and statistical bulletin), retrieved from : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf>.
4. Analysis of the activities of regional systems of vocational education (2020), retrieved from : http://opendata.iea.gov.ua/zpto_audit_2020.
5. MONU. Volumes of the state order 2020, retrieved from : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/vstupna-kampaniya-2020/derzhavne-zamovlennya-2020>.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2021 р.